

<https://doi.org/10.31516/2410-5333.062.051>

УДК 002.5:378(8)

А. В. Гуменчук

кандидат історичних наук, доцент, перший проректор, Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури, м. Київ, Україна

tora@ua.fm

<https://orcid.org/0000-0001-8931-7474>

ВИЩА БІБЛІОТЕЧНА ОСВІТА В КРАЇНАХ ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ

Охарактеризовано основні етапи розвитку вищої бібліотечної освіти на латиноамериканському континенті. На прикладі провідних країн Латинської Америки охарактеризовано когнітивні та інституційні особливості університетської підготовки бібліотечних фахівців вищої кваліфікації. На основі компаративного аналізу змісту і структури освітніх програм підготовки бакалавра, магістра й доктора філософії в галузі бібліотекознавства та інформаційних наук у провідних університетах Аргентини, Бразилії, Мексики виявлено історичні традиції й основні тенденції модернізації системи підготовки кадрів в умовах цифровізації глобального комунікаційного простору. Визначено основні етапи розвитку ступеневої системи підготовки бібліотечних фахівців у країнах Латинської Америки: етап генези (1920–1930-ті рр.), етап активного розвитку (1940–1960-ті рр.), етап започаткування післядипломної підготовки бібліотечних фахівців на рівні магістратури та докторантури (1970–1990-ті рр.), етап міждисциплінарної інтеграції профілів освітніх програм (2000 — по цей час). Доведено, що на сучасному етапі система підготовки бібліотечних фахівців у більшості університетів латиноамериканського континенту є занадто консервативною, а темпи модернізації змісту та посилення міждисциплінарності й гнучкості освітніх програм не відповідають динаміці цифрових трансформацій глобального комунікаційного простору.

Ключові слова: *вища бібліотечна освіта, Латинська Америка, освітні програми підготовки бакалавра, магістра та доктора філософії, спеціальність «Бібліотекознавство та інформаційні науки», міждисциплінарна модернізація бібліотекознавчих освітніх програм.*

A. Humenchuk

Candidate of Historical Sciences, assistant professor, First Vice-Rector, National Academy of Fine Arts and Architecture, Kyiv, Ukraine

HIGHER LIBRARY EDUCATION IN THE COUNTRIES OF LATIN AMERICA

The purpose of the article is look into historical features and to determine the formation stages and the current state of the library specialists' education system and its level in Latin American countries.

The methodology. There were used historical-genetic and systemic-structural approaches. It made it possible to establish the main stages periodization of the higher education levels in Library Studies' origin and development in the leading countries of Latin America. The study proved the influence of North American and European traditions on the development of the training of highly qualified library personnel

1 This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.

system in the founding countries of graduate library education on the continent. A comparative and content analysis of the bachelor's, master's and Doctoral Degrees' educational programs in the specialty "Library and Information Sciences" provided by leading universities in Argentina, Brazil, and Mexico, made it possible to determine the general and specific aspects of the specialists training for the information industry, to establish the peculiarities of cognitive and institutional components of bachelor's and master's educational programs, justify the objective necessity of strengthening their interdisciplinarity and flexibility.

The results. It has been established that Argentina was the first among Latin American countries to establish a training school for librarians in the structure of the Philosophy and Literature Faculty of the University of Buenos Aires back in 1922. In the 1940s and 1950s, universities opened Library Studies (Schools) in Panama (1941), Brazil (1942), Peru (1943), Uruguay (1943), Mexico (1945, 1956), Chile (1949), Costa Rica (1950) and Colombia (1956). The system of post-graduate library education began to take shape in the 1970s, when in 1972 the first post-graduate program in the field of "Library and Information Science" was opened in Brazil at the School of Communication and Arts of the University of São Paulo, and in 1980 — the doctoral program as well. Currently, in the countries of Latin America, only the leading metropolitan universities have educational programs of master's and Doctoral levels. It is due to the low scientific qualification of graduate departments and the insufficient number of professors who can carry out qualified supervision of master's and Doctoral thesis research.

The current state of the library and information education system development on the Latin American continent is demonstrated by the following statistics: Brazil has 47 universities with their structure including schools or departments for the library specialists training, Argentina has 16 of such universities, Mexico — 13, Colombia — 6, Chile — 4, Cuba — 3, Costa Rica, El Salvador, Peru, Venezuela — 2 universities each, Bolivia, Ecuador, Panama, Paraguay, Uruguay, Jamaica — 1 university each.

The scientific topicality. The formation of the higher library education levels system on the Latin American continent took place in several stages: the genesis stage (1920–1930s), the stage of active development (1940–1960s), the stage of starting post-graduate training of library specialists at the postgraduate level, and later — master's and Doctoral studies (1970–1990s); the stage of strengthening the interdisciplinary integration of educational program profiles (2000 — present). The results of the educational programs (EPs) content analysis of various levels of training in the specialty "Library and Information Sciences" made it possible to establish a certain conservatism of their profiling, to determine that the promising directions for their modernization are interdisciplinary and strengthening of the digital and information and communication components with, for example, such relevant EPs as "Communication, organization, management of information and knowledge", "Sociocultural, political and economic configurations of information".

The practical significance. The research results can be used by Ukrainian institutions of higher education in the process of improving master's and Doctoral educational programs in the specialty 029 "Information, Library and Archival Affairs". The introduction of the best foreign training practices of library specialists will improve their quality and competitiveness at the global information market.

Keywords: *higher library education, Latin America, Bachelor's, Master's and Doctor of Philosophy Educational Programs, "Library and Information Science" specialty, interdisciplinary modernization of Library Science educational programs.*

Постановка проблеми. Активна розбудова Україною євроінтеграційної моделі модернізації національного освітнього простору внесла суттєві корективи в національну систему підготовки бібліотечних фахівців, визначила нові вектори міждисциплінарної інтеграції бакалаврських, магістерських та докторських освітніх програм, сформувала сучасні напрями оптимізації освітніх практик. У цих умовах необхідним є поглиблене дослідження світового досвіду розбудови та модернізації системи ступеневої бібліотечної освіти, виявлення національних особливостей, кращих інноваційних практик підготовки бібліотечних фахівців в умовах підвищення інтелектуалізації професії, її тотальної цифровізації, посилення ролі бібліотек як базових комунікаційних посередників у формуванні інформаційного суспільства та суспільства знань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Українські науковці ще не досліджували історичні витоки та сучасний досвід країн Латинської Америки в підготовці бібліотечних фахівців. Серед праць зарубіжних учених найгрунтовнішою є стаття мексиканського бібліотекознавця Філіберто Фелипе Мартинес-Арельяно (Martinez-Arellano, 2013), опублікована в журналі Національної школи інформації та бібліотечних наук Франції (Леон). Стаття розкриває еволюцію наукової думки щодо змісту та структурної побудови системи підготовки бібліотечних фахівців у країнах Латинської Америки, містить результати аналізу профілів освітніх програм провідних університетів континенту. Цінними для визначення особливостей організації національних систем ступеневої бібліотечної освіти є публікації мексиканських дослідників Н. Перес-Матос та Е. Сетьєн Кесада (Pérez Matos, Setien Quesada, 2008), Ф. Мартинес-Арельяно (Martinez-Arellano, 2000) та бразильської професорки Густаво Силви Салданья (Saldanha, 2021). Потужним джерелом компаративного аналізу освітніх програм латиноамериканських університетів є підготовлений ІФЛА та виданий у Мюнхені «Всесвітній довідник з інформаційної, бібліотечної та архівної освіти» (Schneiderjürge, 2017), який дозволив означити сучасний стан інституціональної та когнітивної складових вищої бібліотечної освіти усіх країн Латинської Америки. Зважаючи на відсутність узагальнюючих праць, присвячених комплексному аналізу історичних витоків та сучасного стану вищої бібліотечної освіти на латиноамериканському континенті, актуальність означеної статті є беззаперечною.

Мета статті — дослідити історичні особливості, визначити етапи становлення та сучасний стан системи ступеневої підготовки бібліотечних фахівців у країнах Латинської Америки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Початок бібліотечної освіти в Латинській Америці сягає другого десятиліття ХХ століття. Першою країною, що в 1922 р. заснувала школу підготовки бібліотечних фахівців, була Аргентина. У 1940–50-х рр. бібліотечні школи при університетах було відкрито ще в кількох латиноамериканських країнах: Панама (1941), Бразилія (1942), Перу (1943), Уругвай (1943), Мексика (1945, 1956), Чилі (1949), Коста-Ріка (1950) та Колумбія (1956). Розповсюдження бібліотечної освіти було зумовлено об'єктивною потребою в підготовці фахівців для забезпечення належного функціонування бібліотек різних типів – від національних до університетських. Перші освітні програми бібліотечних шкіл були орієнтовані на вивчення технологічних процесів формування фондів, їх каталогізації та бібліотечного обслуговування. З цієї причини деякі латиноамериканські бібліотечні школи та програми включили до своїх назв слово *Biblioteconomía* або інші подібні: *Escuela nacional de bibliotecarios* [Національна школа бібліотекарів] (Перу, 1943), *Escuela nacional de biblioteconomía y archivonomía* [Національна школа бібліотекономії та архівознавства] (Мексика, 1945), *Colegio de bibliotecología* [Коледж бібліотекономії] Національний автономний університет Мексики (Мексика, 1956), *Escuela universitaria de bibliotecnia* [Бібліотечний коледж] (Уругвай, 1959), «*Licenciaturain biblioteconomía*» [Ліценціат з бібліотекономії] Автономного університету Сан-Луїс-Потосі (Мексика, 1960).

Етап генези вищої бібліотечної освіти на латиноамериканському континенті сягає другого десятиліття ХХ ст. і зумовлений потужним впливом на культурно-освітній простір латиноамериканських країн аргентинського Університету Буенос-Айреса, що був відкритий ще в 1821 р. Успіхи в розбудові модерної для того часу системи вищої освіти пов'язані з діяльністю першого ректора цього Університету – священника Антоніо Саенса, який успішно реалізував концепцію домінування в університетській освіті не релігійного, а природничо-технічного профілю. У 1922 р. на базі філософсько-літературного факультету Університету Буенос-Айреса відкрито Школу архівістів та бібліотекарів, яка присуджувала своїм випускникам також звання техніка з музейної справи.

Відкриттю спеціалізованого навчального закладу для підготовки бібліотекарів сприяли культурні реформи президента Аргентини Домінго Фаустіно Сарм'єнто – видатного політика, педагога, письменника, журналіста й військового. Під час його президентства в 1868–1874 рр. в Аргентині було проведено потужні реформи, спрямовані на розвиток економіки та культури країни, зокрема й відкриття мережі

бібліотек. У 1870 р. Домінго Фаустіно Сарм'єнто ініціював прийняття Закону 419 про публічні бібліотеки, відкриття яких потребувало підготовки великої кількості кваліфікованих бібліотечних фахівців. Наприкінці XIX – початку XX ст. їх готували на курсах бібліотекарів, але численні з'їзди архівістів та бібліотекарів Аргентини, що відбувалися в той період, все частіше піднімали питання про необхідність спеціалізованої та системної підготовки бібліотечних та архівних фахівців університетського рівня (Martinez-Arellano, 2013).

Ще однією важливою подією у формуванні системи вищої бібліотечної освіти Аргентини стало відкриття в 1941 р. Інституту бібліотечної справи як бібліографічного інформаційного центру та координуючого органу бібліотечної громадськості, серед завдань якого було підвищення професійного рівня бібліотекарів країни. При Інституті була створена Рада бібліотекарів, до якої увійшли директори центральних бібліотек країни. Функція ради полягала в організації керівництва Інститутом, який до 1958 р. функціонував переважно як консультативний та координуючий орган. Важливо, що провідні професори Інституту бібліотечної справи Аргентини брали участь у роботі Асамблеї бібліотекарів Америки, що відбулася у 1947 р. у Вашингтоні. Це суттєво вплинуло на модернізацію змісту та структури професійної підготовки аргентинських бібліотекарів і посилило традиції впливу північноамериканських бібліотекознавців на розбудову системи вищої бібліотечної освіти на латиноамериканському континенті.

Так, Асамблея бібліотекарів Америки в 1947 р. приймає методичні рекомендації щодо заснування, експлуатації та обслуговування бібліотечних шкіл, а також надає орієнтовні навчальні плани з мінімальною кількістю годин, які були розподілені за такими фаховими дисциплінами: Вступ у бібліотечну справу (30 годин), Бібліологія (60 годин), Каталогізація та класифікація (90 годин), Управління та організація бібліотеки (90 годин), Бібліографія та довідкова інформація (90 годин). Ці рекомендації були використані для вдосконалення змісту і структури освітнього процесу в Школі архівістів та бібліотекарів Університету Буенос-Айреса.

Важливо зауважити, що навчальний план Школи передбачав два теоретичні роки навчання та рік професійної практики, яку майбутні бібліотекари проходили в бібліотеці Університету. Зважаючи на зміст навчального плану Школи, який містив велику кількість гуманітарних навчальних дисциплін (загальна історія, дворічні курси грецької та латинської мов, вступ до філософських досліджень, вступ до літературознавства, історія філософії, курс іспанської чи аргентинської літератури та ін.), слід констатувати потужний теоретичний фундамент фахової

бібліотечної освіти того часу. Умови вступу до Школи були такими ж, як і для інших університетських спеціальностей, але до 1926 р. практичні працівники бібліотек, архівів і музеїв мали суттєві переваги під час зарахування на навчання.

Слід зазначити, що й донині Університет Буенос-Айреса зберігає міждисциплінарний профіль освітніх програм, здійснюючи підготовку бакалаврів, магістрів і докторів філософії в галузі бібліотекознавства та інформаційних наук, яка спрямована на опанування випускниками всіх базових технологій, що пов'язані з проєктуванням, упровадженням, управлінням та оцінкою систем розподілу, використання й збереження інформації в різних галузях знань, зокрема щодо управління інформацією в бібліотеках, архівах, музеях та інших інформаційних службах.

Так, нині чинний навчальний план підготовки бакалавра в галузі бібліотекознавства та інформаційних наук передбачає опанування здобувачами шести дисциплін загального гуманітарного циклу (Вступ у наукові дослідження; Вступ до суспільствознавства; Економіка; Філософія; Соціологія; Семіологія), дев'яти обов'язкових предметів з циклу загальнопрофесійної підготовки (Основи бібліотекознавства та інформатики; Принципи каталогізації; Класифікація знань; Загальні джерела інформації; Довідково-інформаційна служба; Автоматизація інформаційних процесів; Інформаційні ресурси у глобальних мережах; Управління інформаційними процесами; Адміністрування інформаційних процесів), а також проходження виробничої практики в інформаційних установах обсягом 150 годин та поглиблене вивчення однієї з трьох латинських мов (португальська, французька або італійська).

На старших курсах здобувачі мають обрати чотири обов'язкові навчальні дисципліни з таких блоків їх можливої фахової спеціалізації: Обробка інформації; Інформаційні ресурси та послуги; Інформаційні технології; Управління інформацією; Архівологія; Зберігання і консервація, а також дві вибіркові дисципліни з будь-яких предметів інших профілізацій. З кожної обраної студентами спеціалізації обов'язково передбачене стажування в бібліотечних, архівних, інформаційних або документаційних управлінських підрозділах.

Дворічна освітня програма (ОП) Університету Буенос-Айреса зі спеціальності «Бібліотекознавство та інформаційні науки» на здобуття ступеня магістра готує майбутніх фахівців до розробки, упровадження, управління та оцінки систем для поширення, використання та збереження інформації в різних галузях знань. Випускники цієї ОП набувають компетентностей щодо управління великими обсягами даних, цифровим збереженням, соціальними змінами, викликаними поточною практикою використання інформації та новими форматами її подання,

правовими та етичними проблемами, пов'язаними з її використанням та розповсюдженням.

Цікавим для запозичення в українському досвіді підготовки магістрів є навчальний план Школи архівістів та бібліотекарів Університету Буенос-Айреса з означеної спеціальності (*Plan de estudios maestría en bibliotecas y ciencias de la información, 2021*). Він передбачає опанування здобувачами 44 кредитів, з яких обов'язкові предмети складають 27 кредитів (432 години), факультативні семінари — 7 кредитів (112 годин), допоміжні семінари для підготовки магістерської дисертації: 10 кредитів (160 годин). У переліку обов'язкових навчальних дисциплін: Теорія інформації (32 год.), Соціальні засади інформації (32 год.), Інформаційна, комунікаційна та культурна політика (48 год.), Бібліотеки, інформація та суспільство (48 год.), Правові аспекти використання інформації (48 год.), Організація інформації (32 год.), Теорія опису та індексації документів (48 год.), Управління контентом та технології соціальних мереж (32 год.), Управління знаннями (32 год.), Управління стратегічною інформацією (48 год.), Електронні бібліотеки (32 год.), що дозволяє констатувати ґрунтовну фахову складову підготовки аргентинських магістрів у галузі бібліотекознавства.

Важливо, що методики проведення занять передбачають поєднання майстер-класів з командною роботою здобувачів, щоб інтегрувати їх у динаміку навчання широкої участі, орієнтованої на дослідження. При цьому теми магістерських робіт здобувачів мають бути інтегровані в змістовний контент базових фахових дисциплін, щоб стимулювати інтелектуальне виробництво та активну участь студентів у побудові їхньої індивідуальної траєкторії навчання. Оскільки магістерські дипломні роботи можуть потребувати доволі вузьких специфічних знань, не обов'язково передбачених навчальним планом, враховуватиметься відповідна факультативна підготовка, спрямована на задоволення дослідницьких потреб студентів.

Докторська освітня програма Університету Буенос-Айреса зі спеціальності «Бібліотекознавство та інформаційна діяльність» орієнтована на дослідження всього спектру актуальних проблем, пов'язаних з: проектуванням, упровадженням, управлінням та оцінкою систем розподілу, використання і збереження інформації в різних галузях знань; управлінням інформацією в бібліотеках, архівах, музеях та інших інформаційних службах; описом та аналізом документів та цифрових об'єктів; організацією та класифікацією знань; управлінням контентом; цифровим збереженням інформації; оцінкою розвитку науки та метричними дослідженнями процесів створення та використання інформації; визначенням й оцінкою інформаційної політики; пошуком та відновленням

цифрової інформації; правовими, етичними аспектами використання інформації та нових форм її подання; професійною підготовкою та навчанням за спеціальністю (*Plan de estudios doctorado-en-bibliotecología, 2021*).

Таким чином, результати контент-аналізу навчальних планів ступеневої підготовки бібліотечних фахівців у провідному освітньому закладі країни – Школі архівістів та бібліотекарів Університету Буенос-Айреса дозволяють відзначити доволі високий рівень когнітивної та інституційної складових вищої бібліотечної освіти, яку нині пропонують профільні кафедри 16 університетів країни.

Одна з найстаріших бібліотечних шкіл Мексики була створена 20 липня 1945 р., коли розпочався етап активного розвитку бібліотекознавчої освіти в країнах Латинської Америки. Нині це Національна школа архівних та бібліотечних наук (National School of Archival and Library Science Mexico (ENBA)), яка пропонує дві бакалаврські освітні програми, що профілізують здобувачів освіти з бібліотечної та архівної справи. Другою за хронологією утворення, але першою за потужністю є бібліотечна школа, що працює в структурі національного університету Мексики. Цю школу відкрито в 1956 р., і нині вона накопичила такий науково-освітній потенціал, що пропонує не лише бакалаврські та магістерські, але й єдину в усій іспаномовній Латинській Америці докторську освітньо-наукову програму зі спеціальності «Бібліотекознавство та інформаційні науки». Загалом з 13 університетів Мексики, які мають бібліотекознавчі освітні програми, зокрема й дистанційні, більшість забезпечують лише бакалаврський рівень підготовки, лише три університети – магістерський, і лише один університет – докторський освітній рівень. Відсутність у країні розвинутої системи ступеневої бібліотечно-інформаційної освіти зумовлена недостатньою кількістю кваліфікованих викладачів: лише чотири найстаріші столичні школи мають потужний склад штатних науково-педагогічних працівників і достатню кількість професорів, інші організують освітній процес на основі залучення сумісників, зокрема й серед працівників провідних мексиканських бібліотек.

Контент-аналіз навчальних планів підготовки бакалавра зі спеціальності «Бібліотекознавство», розроблених Національною школою архівних та бібліотечних наук Мексики, засвідчує ґрунтовний рівень теоретичної підготовки майбутніх бібліотекарів, які за 8 навчальних семестрів опановують як цикл загальнопрофесійних, так і спеціальних дисциплін, а на старших курсах мають можливість обирати дисципліни вільного вибору з двох тематичних блоків (Інформаційні послуги та адміністрування; Інформаційні ресурси). Цикл фахових дисциплін

є логічно й тематично збалансованим і охоплює такі напрями підготовки: Організація інформації та управління фондами; Бібліотечно-інформаційне обслуговування і соціально-методичне управління; Бібліотечні й медіапослуги, Цифрова бібліотека та бібліометрія. Зазначимо, що серед навчальних дисциплін є потужний історичний блок, який охоплює «Історію культури», «Історію книги і бібліотечної справи», «Історію бібліографії Мексики». Про ґрунтовну методологічну підготовку бібліотекарів свідчить наявність у навчальному плані таких дисциплін, як «Загальна теорія систем», «Стратегічне планування», «Інформаційна політика», «Інформаційна етика» (*Plan de estudios de la Licenciatura en Bibliotecología, 2019*).

Розробники навчального плану зазначають, що в його основі — комплексне бачення підготовки бібліотечного фахівця, здатного інтерпретувати, планувати, керувати, спрямовувати, контролювати та оцінювати програми, проекти і професійні завдання роботи бібліотек, документаційних підрозділів та інформаційних центрів, опанувати автоматизовані засоби задоволення інформаційних потреб різних верств суспільства. Про гнучкість навчального плану свідчить те, що після закінчення п'ятого семестру фахівець може отримати освітній ступінь молодшого спеціаліста в галузі бібліотечної справи і опанувати навички та здібності щодо виконання технічних завдань зі створення бібліотечних колекцій, вироблення інформаційних продуктів і послуг, спрямованих на задоволення потреб різних верств мексиканського суспільства.

Щодо навчального плану підготовки бакалавра в галузі архівознавства, розробленого викладачами Національної школи архівних та бібліотечних наук Мексики, його зміст спрямований на опанування здобувачами навичок проектування, запровадження, розробки, оновлення та оцінки архівних систем за допомогою розробки автоматизованих програм управління документами, їх збереження та розповсюдження відповідно до національної та міжнародної політики. Після опанування п'ятого семестру здобувач може працювати як молодший архівний спеціаліст, застосовувати ручні та автоматизовані технології архівування, пов'язані з підтримкою життєвого циклу документа відповідно до керівних принципів та політик, встановлених кожним архівним підрозділом з метою надання, збереження й поширення інформації, необхідної суспільству в економічній, суспільно-політичній, науковій, технічній, культурній галузях.

Такий підхід до організації освітнього процесу відповідає місії діяльності Національної школи архівних і бібліотечних наук Мексики: підготувати професіоналів високого академічного рівня в галузі бібліотекознавства та архівознавства, які передбачають і реагують на

потреби суспільства щодо захисту, доступності, поширення та використання інформації в межах постійного покращення її стандартів, мають досягнення в галузі викладання, досліджень та поширення культури, щоб зробити свій внесок у національний розвиток у межах своєї компетенції (*Message of Escuela Nacional de Biblioteconomía y Archivonomía, 2021*).

Систему безперервної фахової освіти Мексики очолює заснований у 1981 р. Бібліотечний дослідницький центр (Centro Universitario de Investigaciones Bibliotecológicas (CUIB)), який підтримує видання провідного мексиканського бібліотекознавчого журналу та діяльність фахового видавництва. Цей найпотужніший у Латинській Америці дослідницький центр об'єднує 25 штатних бібліотекознавців, більшість з яких має докторський ступінь і є визнаними Національною радою з науки та технологій і Мексиканською бібліотечною асоціацією фахівцями з підвищення кваліфікації бібліотекарів країни. Одним з важливих завдань розвитку системи вищої бібліотечно-інформаційної освіти Мексики є досягнення визнання мексиканських дипломів у США та Канаді через укладання угоди про міжнародну акредитацію мексиканських бібліотечних шкіл Американською бібліотечною асоціацією. Мексиканські бібліотекознавці вважають, що північноамериканські країни та Мексика мали б взяти приклад з європейських країн-членів Болонського процесу, які багато в чому досягли структурної зіставності та кредитної еквівалентності освітніх програм діючих бібліотечних шкіл по всій Європі. Важливу роль у вирішенні цього завдання має відіграти Національна гільдія бібліотекарів Мексики або CNB (Colegio Nacional de Bibliotecarios), яка виконує функції Агенції з акредитації бібліотечних шкіл. Але ця громадська організація ще молода й не має достатнього досвіду щодо повноцінного виконання акредитаційних функцій, спрямованих на підвищення якості вищої бібліотечної освіти в країні.

Найпотужнішу на латиноамериканському континенті мережу освітніх закладів, які готують бібліотечні кадри вищої кваліфікації, має Бразилія, 47 університетів якої пропонують здобувачам бібліотекознавчі освітні програми. Одним з найбільших та найавторитетніших університетів країни є Університет Сан-Паулу (1934), у структурі якого в 1966 р. було відкрито Школу культурних комунікацій (нині Школа комунікацій та мистецтв), яка з 1967 р. запровадила навчальний план підготовки фахівців для бібліотек та центрів документації. Цей план розробляли п'ять бібліотекарів під керівництвом директора бібліотеки Університету Сан-Паулу Марії Луїзи Монтейру да Кунья. Згодом ця освітня програма була інтегрована в ширшу міжгалузеву програму, у межах якої усі здобувачі вивчали загальні предмети в галузі теорії

комунікацій. Це змістовно збагачувало загальну гуманітарну підготовку бібліотекарів та документознавців через спільне навчання зі студентами спеціальностей театрального та кіномистецтва, журналістики, зв'язків з громадськістю. У 2015 р. кафедра бібліотечної справи та документації була реорганізована в кафедру інформації та культури, що посилило міждисциплінарність освітнього контенту підготовки інформаційних фахівців. Зміст освітньої програми було оновлено, щоб забезпечити формування у здобувачів знань і навичок щодо організації, зберігання та пошуку інформації в текстовому й мультимедійному форматі в бібліотеках, архівах, соціальних мережах, цифрових репозитаріях та на вебплатформах. Було збільшено кількість навчальних дисциплін, що формують концептуально-методологічні знання в галузі розробки, створення, оцінки процесів і продуктів інформаційного посередництва, збереження пам'яток національного культурного надбання.

Нині навчальний план підготовки бакалавра охоплює 31 обов'язкову навчальну дисципліну, серед яких 3 загальногуманітарні (Історія культури та комунікації, Вербальна мова та ЗМІ, Соціально-економічні та політичні реалії Бразилії) та 5 блоків спеціальних дисциплін: Теоретичні основи бібліотекознавства, документознавства та інформаційних наук; Організація інформації та знань; Адміністрування та управління інформацією; Культурне посередництво; Передача інформації в цифровому середовищі. Окрім 20% вибіркових дисциплін навчальний план підготовки бакалавра передбачає обов'язкове навчальне стажування в 5 семестрі обсягом 240 годин, яке організовується під керівництвом викладачів у публічних, шкільних або університетських бібліотеках, центрах документації, архівах, музеях, рекламних компаніях або на різноманітних цифрових платформах. Після закінчення навчання здобувачі захищають експериментальний проект, підготовлений на базі конкретної бібліотеки або іншої документаційної установи.

У 1972 р. в Школі комунікацій та мистецтв Університету Сан-Паулу відкрито аспірантуру зі спеціальності «Комунікативні науки», а в 1980 р. — докторантуру. З 2006 р. з метою активізації досліджень та підготовки науково-педагогічних кадрів для інформаційної галузі профілі підготовки науковців було розширено, і нині здобувачам магістерського та докторського ступенів зі спеціальності «Бібліотекознавство та інформаційні науки» пропонують обирати проблематику майбутніх дисертацій за такими трьома напрямками: Соціальні аспекти функціонування інформації; Управління інформаційними системами; Організація інформації та знань. Під впливом цифровізації суспільства актуалізовано також профілі післядипломної підготовки кадрів у галузі комунікаційних наук, у межах якої здобувачі магістерського та докторського

ступенів розробляють такі актуальні напрями наукових досліджень: Теорія комунікативної епістемології, Теорія та методологія комунікації, Мови та естетика спілкування, Комунікації та середовища в цифрових мережах, Дослідження ЗМІ та медіавиробництва, Інформація та посередництво в соціальних практиках, Інтерфейси соціальних комунікацій, Комунікація, культура та громадянство, Комунікаційна політика, Комунікація та освіта.

Нині міждисциплінарний вектор післядипломних освітніх програм Бразилії посилюється завдяки угоді про співпрацю між Школою комунікацій Федерального університету Ріо-де-Жанейро (UFRJ) та Бразильським інститутом інформації в галузі науки та технологій (Ibict). Цей науково-дослідний інститут був відкритий в 1955 р. і першим запровадив у Бразилії та всій Латинській Америці підготовку магістрів у галузі інформації та наукової документації. У перші роки функціонування магістратури викладачами та науковими керівниками магістерських дисертацій були запрошені американські професори міжнародного рівня. Докторантуру з цієї спеціальності запроваджено в Бразильському інституті інформації в 1994 р. Про високий теоретичний рівень підготовки здобувачів магістратури та аспірантури в цьому науково-дослідному закладі свідчать проблемно-тематичні напрями їх досліджень: Комунікація, організація й управління інформацією і знаннями; Соціокультурні, політичні та економічні аспекти споживання інформації. У межах першого напрямку науковці вивчають концептуальні та семіотичні виміри структур і потоків інформації в різних контекстах; стратегічне управління інформацією та знаннями в організаціях та державній політиці; бібліометричний, інформометричний, вебметричний, наукометричний аналіз та додатки. У межах другого напрямку найактуальнішими є міждисциплінарні дослідження в галузі інтеграції екології, інформації та інновацій (ЕкоІнфо), які присвячені розробленню механізмів соціально-екологічної стійкості інновацій; екоінноваціям; громадській участі в соціально-екологічній політиці; проблемам прийняття та поширення інновацій в організаціях та на виробництвах.

Висновки. Отже, становлення системи ступеневої бібліотечної освіти на латиноамериканському континенті відбувалося в декілька етапів: етап генези (1920–1930-ті рр.), етап активного розвитку (1940–1960-ті рр.), етап започаткування післядипломної підготовки бібліотечних фахівців на рівні аспірантури, а згодом — магістратури та докторантури (1970–1990-ті рр.); етап посилення міждисциплінарної інтеграції профілів освітніх програм (2000 — по цей час).

Сучасний рівень розвитку системи бібліотечно-інформаційної освіти на латиноамериканському континенті демонструє така статистика:

Бразилія має 47 університетів, у структурі яких функціонують школи або кафедри підготовки бібліотечних фахівців, Аргентина – 16 таких університетів, Мексика – 13, Колумбія – 6, Чилі – 4, Куба – 3, Коста-Ріка, Ель-Сальвадор, Перу, Венесуела – по 2 університети, Болівія, Еквадор, Панама, Парагвай, Уругвай, Ямайка – по 1 університету. Водночас слід констатувати нерозвиненість системи післядипломної освіти бібліотечних кадрів: у більшості країн Латинської Америки лише провідні столичні університети мають ОП магістерського та докторського рівнів, що зумовлено низьким науковим цензом випускових кафедр та недостатньою кількістю професорів, які можуть здійснювати кваліфіковане керівництво магістерськими та докторськими дисертаційними дослідженнями.

Аналіз назв сучасних бібліотечних шкіл країн Латинської Америки дозволяє визначити певний консерватизм їх керівництва щодо оновлення векторів підготовки фахівців та диверсифікації освітніх програм відповідно до ключових тенденцій розвитку інформаційного суспільства. Так, 90% з 36 шкіл мають назву Школа бібліотечних та інформаційних наук, які готують бакалаврів у галузі бібліотечної та архівної справи. Лише Монтеррейський вищий технологічний інститут (Мексика) пропонує сучасну назву освітньої програми підготовки магістрів «Інформаційні науки та управління знаннями».

Серед освітніх програм магістерського та докторського рівнів наймодерніші вектори їх профілізації пропонує Бразильський інститут науково-технічної інформації: «Комунікація, організація і управління інформацією та знаннями», «Соціокультурні, політичні та економічні конфігурації інформації». У межах цих тематичних напрямів працюють дослідницькі групи, що розробляють актуальні нині міждисциплінарні проблеми консолідації наукової інформатики та філософії інформації; реконструюють епістемологічні конфігурації в галузі теорії комунікації, комп'ютерних та когнітивних наук, епістемології, бібліотекознавства, музеології, архівознавства задля розвитку теоретико-методичних засад у сфері організації та пошуку інформації та знань. Саме за такими прогресивними дослідницькими студіями латиноамериканські бібліотекознавці вбачають перспективи розвитку фахової освіти та науки.

Список посилань

- Escola de Comunicações e Artes da Universidade de São Paulo* (2022). <https://www.eca.usp.br/cbd/historia> [In Portuguese].
- Instituto Brasileiro de Informação em Ciência e Tecnologia* (2022). <https://www.gov.br/ibict/pt-br/assuntos/pesquisa-e-pos-graduacao/pos-graduacao-em-ciencia-da-informacao> [In Portuguese].

- Martínez-Arellano, F. F. (2000). Library Science Education in Mexico. *Journal of Education for Library and Information Science*, 41 (2), 147–157. <https://doi.org/10.2307/40324062> [In English].
- Martínez-Arellano, F. F. (2013). What is Library and Information Science (LIS) in Latin American library schools. *Revue de l'Enssib*, 1, 1–26. [In English].
- Message of Escuela Nacional de Biblioteconomía y Archivonomía* (2021). <https://www.enba.ipn.mx/oferta-educativa/carreras.html> [In Spanish].
- Pérez Matos, N. E., Setien Quesada, E. (2008). Bibliotecología y ciencia de la información: enfoque interdisciplinario. *Acimed*, 18 (5), 23–34. http://bvs.sld.cu/revistas/aci/vol18_5_08/aci021108. [In Spanish].
- Plan de estudios de la Licenciatura en Biblioteconomía. Escuela Nacional de Biblioteconomía y Archivonomía* (2019). <https://www.enba.ipn.mx/assets/files/enba/docs/Oferta%20Educativa/Carreras/Malla%20L%20Biblioteconom%C3%ADa%201-4%20semestre.pdf>. [In Spanish].
- Plan de estudios doctorado-en-bibliotecología* (2021). <http://posgrado.filo.uba.ar/doctorado-en-bibliotecolog%C3%ADa> [In Spanish].
- Plan de estudios maestría en bibliotecas y ciencias de la información* (2021). <http://posgrado.filo.uba.ar/plandeestudios-270> [In Spanish].
- Plan de estudios para la formación de licenciados en biblioteconomía* (2021). <http://bibliotecologia.filo.uba.ar/plan-de-estudios> [In Spanish].
- Programa de Pós-Graduação em Ciências da Informação — PPGCI/IBICT/UFRJ* (2020). <https://www.gov.br/ibict/pt-br/central-de-conteudos/noticias-ibict/setembro/o-programa-de-pos-graduacao-em-ciencia-da-informacao-ppgci-ibict-ufrj-recebe-nota-seis-da-capes> [In Portuguese].
- Saldanha, G. S. (2021). *Programa de Pós-Graduação em Ciências da Informação — PPGCI*. Gov.br. <https://www.gov.br/ibict/pt-br/assuntos/pesquisa-e-pos-graduacao/pos-graduacao-em-ciencia-da-informacao> [In Portuguese].
- Schniederjürge, Axel (Ed.). (2017). *World Guide to Library, Archive and Information Science Education: Third new and completely revised Edition*. KG·Saur München. [In English].

Надійшла до редколегії 16.08.2022